

Tidigare utgivning

Speglar 1983

Homo Falsus eller Det perfekta mordet 1985

Rand 1991

Förföraren 1997

Erövraren 1998

Upptäckaren 2001

Tecken till kärlek 2003

Kungen av Europa 2006

Jag är bröderna Walker 2009

Citaten ur Lev Tolstojs »Ivan Iljitjs död« s. 350 är hämtade från
Bengt Jangfeldts översättning i Forumbiblioteket.

Denna bok är översatt med stöd från



norden

Nordiska ministerrådet

Atlantis, Stockholm

© Jan Kjærstad 2012

© Bokförlaget Atlantis AB 2012

NORSKA ORIGINALETS TITEL: Normans område

OMSLAG & GRAFISK FORM: Lukas Möllersten

TYPOGRAFI: Rosewood & Indigo Antiqua

PAPPER: Munken Premium Cream

TRYCK & BOKBINDERI: Livonia Print ltd. Riga, Lettland 2012

ISBN 978-91-7353-566-3

www.atlantisbok.se

Tillägnad alla läsare

I

1

DET FÖRSTA JAG TÄNKER på är spårvagnen som kommer rakt emot mig. Något väldigt och oförklarligt och fullständigt överrumplande. Det är en majdag i början av 1990-talet och jag sitter i en bil, närmare bestämt en Mercedes, i en stadsdel som jag inte känner till så väl. Jag är försjunken i tankar och inser inte att jag har stannat mitt på skenorna förrän jag hör spårvagnsklockan, som låter som ett djävulskt väckarur, och det mardrömslika gnisslet från hjulen när föraren försöker bromsa. Spårvagnen har hög hastighet och jag vet med en gång att jag inte kommer att hinna undan. Den blå och vita fronten förvandlas till något enormt, ett ohyggligt högt torn, en gigantisk pålkran. Ändå hör jag ingenting, inte ens en smäll, när spårvagnen krossar bilen och för den med sig femton meter längre ner i backen. (Luktar det bränt?) Jag vet inte hur länge jag var vid medvetande, jag kommer bara ihåg en tanke om att det är trångt, att jag ligger i en metallkista, att jag redan är död.

Det mest dramatiska ögonblicket i mitt liv?

Jag är faktiskt inte säker.

I vilket fall som helst var det en omvälvande händelse, inte bara för att jag fick livshotande skador, utan för att jag på sjukhuset kom att möta doktor Lumholtz.

2

12 NEJ, DET BLIR FEL. Jag måste börja med den rad av händelser som ledde till att jag träffade doktor Lumholtz igen många år senare.

Jag måste börja med henne.

Jag är ensam i kajutan och ändå är det som om hon sitter mitt emot mig, så nära att jag kan urskilja fjunen på örnsnibbarna och det fina deltat av rynkor från ögonvråerna mot tinningarna. Det är nästan kusligt hur lätt det är att i tankarna vända tillbaka till den höstdag då jag stod i den lilla affären vid bryggan och vägde en Firklöver mot en Melkesjokolade, medan lukten från hyllorna fick mig att minnas barndomens lördagar och besöken i kiosken med mamma, svårigheten att välja; och just som jag hade bestämt mig för att köpa båda chokladkakorna, närmast för att fira att det liksom skulle vara helg varje dag så långt framåt jag kunde se, lyfte jag blicken och upptäckte kvinnan mitt i synfältet. Det vill säga hon stod inte mitt i synfältet, hon stod ända borta vid frukt- och grönsaksdisken. Fem andra personer i affären och ögonen gallrar genast bort fyra. Som om man är en insekt, reagerar via känselspröt, kemiskt. Jag kan fortfarande minnas stöten, känslan av ett kortvarigt vakuum i maggropen. För det var *hon*. Hon igen. Det var tredje gången jag såg henne. (»Alla goda ting är tre«, sa mamma alltid när hon svalde det tredje pillret.) Och ändå – jag tror inte att jag ljuger – blandade det sig i en irritation, eftersom jag ögonblicket innan hade glatt mig åt en enastående lätthet i kroppen; jag kunde stå med två chokladkakor i handen och tänka att min nya tillvaro inte hade allvarligare problem att erbjuda. Dessutom

hade illamåendet upphört för tillfället. Men nu stod denna kvinna där vid frukt- och grönsaksdisken, utan att ta notis om mig, och skapade oro.

Jag har naturligtvis funderat på vad det var hos henne, varför hon, hennes yttre, gjorde så starkt intryck på mig, men jag kan inte svara, lika lite som jag kan svara på varför jag har fallit för ett par andra – det är verkligen inte många – kvinnor vid första ögonkastet. Hon stod där i helt vanliga fritidskläder och lade resolut några äpplen (gravensteiner – det var säsong nu – finns det ett bättre äpple?) i en påse och utgjorde trots det gravitationscentrumet för min uppmärksamhet, avgav något som var makalöst åtråvärt och som fick mig att glömma allt annat, inklusive chokladkakorna (för att inte tala om den påflugne journalisten Morten Kleber som möjligen i samma stund, med en förstörd kamera bredvid sig, satt och kläckte ur sig någon infam formulering till sin skandalartikel). Jag vet inte om hon märkte en antydning till andnöd hos mig, min säkerligen skamlöst nyfikna blick. Hon vände sig i alla fall inte om.

13

Jag, John Richard Norman (ja, *den* Norman), hade kommit till ön fjorton dagar tidigare, i taxi. Året var 2008, bara så att det är sagt. Jag kunde ha tagit bussen från Fredrikstad, men jag tyckte om att åka taxi, och om det inte stod en Mercedes-Benz vid stolpen sa jag alltid artigt att jag ville vänta tills det kom en. (Doktor Lumholtz skrattade åt min förkärlek för Mercedes, utan att jag tror att det berodde på en freudiansk baktanke. Förresten nämnde jag aldrig att det hade räddat mitt liv.)

Jag satt i det bekväma baksätet med en dallrande känsla när vi körde från stationen och ut på Kråkerøy, och känslan tilltog i styrka då vi kom till de första broarna till öarna längre ut och allting öppnade sig, som om ett draperi drogs ifrån och någon samtidigt tände lyset. Just så. För ljuset ändrade karaktär, eller blev påtagligt *ljust*, för att uttrycka det så, och jag rullade spon-

tant ner rutan för att kunna njuta bättre av skärgårdslandskapet och havsluften, och hela anblicken slog mig så märkvärdigt starkt att jag strax därefter måste be chauffören att svänga in på en rastplats och stanna motorn så att jag också kunde höra sjöfågeln och känna vinden om öronen. Jag var än en gång en Lasarus. Liksom befriad. Var så god, en ny möjlighet. Alla dör-
rar på vid gavel. Såvitt jag kommer ihåg började jag till och med
nynna på Ulf Lundells kända hymn. Jag stack ut huvudet genom
fönstret och visste i varje cell att mitt beslut var riktigt. Eller
för att säga det med mammas favoritförfattare: Allting har sin
tid. Också ett nytt liv. Eller för att bli, som jag såg det då, frisk.

Hitta tillbaka. Till Surtseyupplevelsen. Till mitt specialområde.

Vi körde vidare och stannade först på den yttersta av öarna, på västra sidan mot öppna havet. Bilen kom inte längre än till en vändplats ett par hundra meter från huset, och sista biten gick jag till fots på en grusväg. Om någon hade fått syn på mig skulle han ha blivit överraskad, kanske tagit mig för en affärsman på villospår. Jag var klädd i svart kavaj, svarta byxor och en – tror jag – uppseendeväckande vit skjorta. Alla lade märke till mina skjortor, frågade var jag hade köpt dem och hur jag lyckades få dem så vita. (Jo, det *är* skillnad på vitt och vitt.) Varför hade jag inte bytt till något lämpligare? Det slår mig nu hur jag måste ha tvivlat i förväg (fastän allt det praktiska var ordnat: lägenheten, post, räkningar). För alla eventualiteters skull gav jag chauffören dubbelt upp med dricks och bad honom att vänta.

Det var mitt i september och jag kommer ihåg hur överraskad jag blev av att det fortfarande fanns så pass många vilda blommor kvar på ängen. Gula, vita, en och annan blå. Jag kunde inte namnen på dem men stannade i alla fall upp. När stod jag senast stilla för att titta på växter? Jag var också tvungen att dröja vid en liten rönn. Det föresvävade mig att det var

länge sedan jag hade stått så nära de orangeröda bären som var så viktiga när man var pojke och som jag plötsligt kunde känna smaken av bara genom att se på dem.

Jag lät väskorna stå kvar utanför och gick snabbt igenom rummen i huset. Först i vardagsrummet stannade jag, fångad av ett minne: huset stämde exakt överens med det som pappa, vid min barndoms sängkant, hade beskrivit som »vår sommarstuga«. Rummen, utsikten, allt. Jag tror jag log. Det jag gillade allra mest var frånvaron av böcker. Inte en enda bok i hela huset, inte ens en trasig western, som man kunde använda som flugsmälla. De stora fönstren i vardagsrummet vette mot havet, men inte ens det överträffade den tillfredsställelse som de obefintliga bokhyllorna gav mig.

Ja, kom det djupt nerifrån. Detta ska vara mitt Puamahara, tänkte jag.

Från trappan gav jag chauffören tecken att han kunde köra. (Han bodde på grannön och jag hade hans visitkort.) En halvtimme senare promenerade jag till den lilla tätorten för att köpa mat. De andra kunderna sneglade nyfiket på mig, säkert för att jag inte hade brytt mig om att byta om. Som för att förekomma ett rykte, eller vad vet jag, förklarade jag för kassörskan (fru Lorentzen, som också var butikschef, förstod jag senare) var jag bodde och vad jag gjorde på ön. Jag skulle vara välkommen till Stjernøy, sa hon. Särskilt vid den här tiden på året då de så innerligt väl behövde välbeställda kunder. Hon blinkade och gav mig en miljöbärkasse »på husets räkning«. Jag skulle bara säga till om jag behövde hjälp av något slag, tillade hon. Jag vet inte om det var skjortan som gjorde intryck, jag uppskattade i alla fall hennes blandning av humor och vänlighet. Över huvud taget visade ingen av de människorna, de »infödda« jag träffade de första dagarna, prov på det viskande, ofina skvaller och den förvända, inavlade originalitet som man kan inbilla sig kännetecknar varje bygd, om man inte gör annat än läser dåliga

romaner eller ser filmer som till varje pris ska ha med alla dramaturgiska knep i läroboken.

Det var bara den där kvinnan som skilde sig från mängden, hon som jag snart skulle träffa. (Med det håret skulle hon ha skilt sig från mängden var som helst.)

16 Tillbaka i huset dukade jag upp min första, enkla måltid. Jag vet inte vad det var, men allting blev tydligare nu, mer förnimbart. Kniven, tyngden, sättet den låg i handen. Det blanka stålet mot leverpastejen. Doften. Det tjocka lagret, dubbelt så tjockt som annars, och utan att jämna ut den (eller: jag hade inte ätit den sortens leverpastej på flera decennier). Jag satte mig i vardagsrummet, i en gungstol som jag drog fram till ett av fönstren som vette mot söder. När bekom mat mig så väl senast? Det var vanligt köpebröd men det smakade annorlunda. Och kände jag inte rentav en antydning av restaurangpaté i denna ordinära leverpastej? Till och med filterkaffet verkade speciellt, utsökt. Jag åt utan att göra eller tänka på något annat än att äta, och medan jag såg ut genom fönstren, på vågorna som bröt sig vitt mot de yttersta skären, fann jag ett möjligt svar på varför måltiden smakade så gott: jag hade helt enkelt väntat tills jag var hungrig.

Resten av dagen satt jag och gungade långsamt fram och tillbaka medan jag lät blicken vila någonstans ute på öppna havet. Vilken utsikt. Vilken lisa för ... vågar jag säga själen? Jag tror att jag sände Fred Olsen en tanke (»Det finns mer, pojke. Det finns mer!«). Ändå kunde det inte hjälpas att jag snart började fundera. Var kom idén ifrån? Vad gjorde jag på denna förhållandevis öde plats, i ett hus på en vindpinad udde i gattet mot havet? Det slog mig att det måste ha något med Amund Holth att göra, att åsynen av honom var mer skakande än jag ville erkänna. Jag hade stött på honom en månad tidigare, till råga på allt på Karl Johan, landets paradgata. Jag hade gått där, eller snarare flanerat, i det fina sensommarvädret; som jag minns

det gick jag och *pöste* av välbefinnande, kanske också av stolthet, därför att jag nyss hade passerat bokhandeln Tanums skyltfönster, där jag kunde nicka igenkännande åt många av omslagen. Jag kommer till och med ihåg att jag i samma ögonblick som jag såg den solglittrande fontänen i Studenterlunden och de kära omgivningarna tänkte: Allting är perfekt. Och så möter jag Amund Holth. Det vill säga jag ser inte att det är Amund Holth, jag känner inte igen honom. Men mannen som passerar förbi stannar med ett överraskat »Hej!«. Och så: »John Richard?« Jag tvekade, bladdrade i minnets porträttgalleri, trodde att det måste vara pappan till en av mina vänner, men så var det Amund Holth, en skolkamrat på låg- och mellanstadiet; det var bara det att Amund Holth, alltså jämnårig med mig, stod där framför mig med grått hår och med ett ansikte som en – jag kommer ihåg att jag vägrade att tänka orden – gammal man. Och det slog mig att det inte var länge sedan vi, som barn den 17 maj, kom marscherande på den här gatan, Karl Johan, vattenkammade och klädda i blå blazer (med en femtiolapp som brände i innerfickan) och med en flagga i handen. Vi pratade länge, skrattade mycket, men jag stirrade hela tiden på det där grå håret, det där, hur ska jag uttrycka det, vissna ansiktet. Trots en uppspelt mimik verkade Amund Holth ha »stannat«. Som om fjädern i hans urverk hade gått sönder. Var detta den livlige kille som med ärtrör sköt ett rönnbär i ögat på Gorilla-Knutsen och därmed skapade en legend som blev ihågkommen och återberättad av åtminstone tjugofem personer under resten av livet? När jag strosade hemåt, halvt om halvt i chocktillstånd, hade jag på känn att han kunde ha sett på mig och tänkt exakt detsamma, fastän jag på sin höjd har en antydning till grått hår. (Amund, medan en rysning kröp från svansbenet upp mot nacken på mig: Är *det* John Richard, snorvalpen som i sexan åt upp en hel bok och skrämde skiten ur tre slynglar på Gatan utan namn?)

Holth! Som ett kommando. Allting var inte perfekt. Något var fel. Vad var fel? Döden var fel. Döden fanns. (Ända sedan jag var liten har det alltid gått en stöt genom mig när folk säger eller ropar: Tiden är ute!)

En dag blåser man ett rönnbär mitt i synen på skolans mest fruktade lärare, och sedan, utan att fatta hur fort dagarna går, läggs man i en grop i marken.

Jag satt i gungstolen (som en gammal man?), plötsligt högst osäker på varför jag befann mig här på ön. Hade jag kanske inte sedan det där mötet, detta stickande memento mori, gått omkring och förbannat tidens flod? Varit full av vemod? Eller ett större vemod än annars? För det måste vara livets största gåta: att vi förmår hålla dödens oundgänglighet på armslängds avstånd, till och med utanför medvetandet. Så träffar vi Amund Holth och en varningsskylt far upp som gubben i lådan.

Så snart jag hade tänkt detta visste jag att jag trots allt hade tänkt det förut, ja, redan som ganska ung. Jag svor invärtes, gungade fram och tillbaka medan jag stirrade på en punkt vid horisonten, ännu synlig fastän det var kväll. Döden var, om än fruktansvärd, ett trivialt problem. Därför att man inte kunde lösa det. (Till och med Walt Whitman kom till korta här.) Man kunde förbereda sig, ja visst, men inte lösa problemet. Jag drar mig till minnes att jag blev förargad över att jag försökte distrahera mig själv med denna fasansfulla men likväl floskulösa tanke. Anledningen till min resa var inte så enkel, eller jag höll på att säga: konventionell. Dessutom: jag var ju redan död. Jag slapp tänka på döden.

Illamåendet då?

Jo, illamåendet. Men vad orsakade illamåendet?

Jag tror i alla fall att jag kan svära på det: det sista jag tänkte på var kvinnor.

Eller Vishnu. Möjligheten av något som Vishnu.

Jag hann inte tänka mer. Jag somnade i gungstolen. Omedelbart. Det var också underligt. I vanliga fall hade jag svårt för att somna över huvud taget.